

**UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI
STUDII DE SECURITATE**

**ARMATA COMUNĂ EUROPEANĂ -
ÎNTRE PROIECTE ȘI PRAGMATISM**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof.univ.dr. Adrian-Liviu IVAN

Student-doctorand

Raul-Ciprian Dăncuță

2015

CUPRINS

Introducere	5
Argument.....	5
Obiectivele cercetării	9
Relevanța temei de cercetare	10
Metodologia cercetării	11
Structura lucrării	13
Capitolul I. Securitate, unitate și identitate europeană: aspecte teoretice și istorice	20
I.1.Principalele abordări teoretice ale problematicii securității cu relevanță pentru integrarea europeană	20
I.2. Paradigme teoretice ale construcției europene	24
I.3. Identitate armată – identitate europeană. O abordare constructivistă	34
I.4. Unitatea europeană: proiecte și dezbateri	38
I.5. Evoluția istorică a cooperării în domeniul securității și apărării în Europa....	44
I.6. Etape ale integrării politicilor de securitate și apărare europene și de înființare a unor structuri militare europene comune	47
Capitolul II. Arhitectura de securitate europeană la începutul secolului XXI	70
II.1. Tratatul de la Lisabona și mutațiile aduse în domeniul securității și apărării europene	70
II. 2. De la Strategia Europeană de Securitate la Strategia Globală a UE	75
II.3. Instituțiile europene responsabile cu implementarea PESC: competențe și limitări	84
II.4. PSAC și instituțiile responsabile cu implementarea. Battle Group-ul european între necesitate și limite	89
II.5. Alte decizii și documente ale instituțiilor europene care acționează asupra arhitecturii de securitate europene contemporane	105
Capitolul III. Armata Comună Europeană între dezbateri și necesitate	111
III.1. UE - actor geopolitic major în relațiile internaționale	111
IV.2. Determinările impuse de spațiul geostrategic est-european pentru înființarea unei ACE	118
III.3. Riscurile și amenințările la adresa securității UE cauzalitate majoră care pot determina înființarea ACE	132
III.4. Dezbateri și proiecte privind înființarea unei ACE	140
Capitolul IV. Analiză istorică asupra modelelor care se pot folosi în argumentarea înființării unei ACE	155
IV.1. Armata SUA – liantul etno-social al națiunii americane	155
IV.2. Armata elvețiană – un model de dezvoltare a identității naționale	159
IV.3. Integrarea minorităților în armată posibil model de integrare a cetățenilor statelor membre UE	160
Capitolul V. Armata Comună Europeană – modelare	162
V.1. Considerații generale privind modelarea	162
V.2. Studiu de caz: modelare ACE	170

CONCLUZII	189
BIBLIOGRAFIE	193
ABREVIERI	214
ANEXE	216
Anexa 1. UE și teritoriile de pe alte continente deținute de unele state UE	216
Anexa 2. Interesele geopolitice ale UE	217
Anexa 3. Semi-încercuirea geopolitică a UE	218
Anexa 4. Riscuri și amenințări de securitate la adresa UE	219
Anexa 5. Cheltuielile pentru apărare a statelor membre UE	220
Anexa 6. Valoarea cheltuielilor pentru apărare ale statelor membre UE	221
Anexa 7. Efectivele armatelor țărilor membre UE	222
Anexa 8. Cheltuielile cu personalul (militar și civil) la nivelul UE	223
Anexa 9. Cheltuieli pentru apărare a cetățenilor europeni raportat la bugetele apărării naționale	224
Anexa 10. Cheltuielile pentru apărare ale Federației ruse și ale principalelor state europene	225
Anexa 11. Evoluția cheltuielilor pentru apărare a UE, NATO și Rusiei 2000-2014	226
Anexa 12. Cheltuielile pentru apărare a UE, SUA, Federația Rusă, RP Chineză.....	227
Anexa 13. Cheltuieli pentru apărare a cetățenilor UE, SUA, R.P. Chineză, Federația Rusă raportat la bugetele apărării naționale	228
Anexa 14. Battle Gropu-urile europene	229
Anexa 15 Calcul buget ACE.....	230
Anexa 16 Calcul cota națională militari pentru ACE	231

Cuvinte cheie: armată europeană, politica de securitate și apărare comună, politica externă și de securitate comună, securitate europeană, identitate europeană, construcție europeană, unitate europeană, armată comună europeană, serviciul european de acțiune externă, strategie de securitate, instituții europene, armată, riscuri și amenințări de securitate, geopolitică, geostrategie, integrare europeană, actor internațional, constructivism, interguvernamentalism, federalism, stat național.

Lucrarea de față ia în discuție propunerea înființării graduale a unei Armate Comune Europene, instituție cu rol de apărare colectivă, impunere a intereselor europene, menținere a unității europene și consolidare a unei identități europene. Pentru ca Uniunea Europeană să-și poată susține – eventual, chiar să-și poată crește - rolul politic internațional, este necesară o integrare mai accentuată a țărilor membre și crearea de instituții care să-i sprijine interesele în plan internațional. Instituirea Politicii Externe și de Securitate Comună, precum și înființarea Serviciului European pentru Acțiune Externă este un demers insuficient, atâta timp cât acesta nu are mijloace reale prin care să-și atingă obiectivele. Plecând de la aceste considerente generale, lucrarea își propune să identifice căile, metodele și mijloacele necesare unei astfel de construcții instituționale, ținând cont însă de contextul socio-cultural al partenerilor din cadrul Uniunii, dar mai ales de noile provocări la care UE va trebui să răspundă în următoarea perioadă.

Chiar dacă drumul spre o entitate confederativă de tipul Statelor Unite ale Europei este încă lung, iar direcția acestuia destul de imprevizibilă, sunt semne suficiente care să ne arate că aceasta va fi singura cale care va putea susține interesele geopolitice și de securitate ale Europei în lume. În acest context, sumar exprimat, apreciem că înființarea graduală a unei Armate Comune Europene (ACE), instituție subordonată Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC) și mai ales Politicii de Securitate și Apărare Comune (PSAC) poate conduce la atingerea obiectivelor politice și de securitate ale Uniunii, atât în plan extern, cât și în plan intern: consolidarea unității europene și crearea unei identități europene.

De ce am avea nevoie de o Armată Comună Europeană? Criza economică prin care trece Occidentul a generat, mai mult ca niciodată, problema reducerii bugetelor naționale pentru apărare. Totuși, se întrevăd riscuri și amenințări la adresa securității europene, pe termen mediu și lung, la care UE va trebui să răspundă și va fi nevoită să apeleze la alte entități (SUA și NATO) pentru a le putea face față. Acest lucru ar pune UE într-o situație de inferioritate și de dependență evidentă față de principalul partener, dar, în același timp, și competitor economic, SUA. Evoluțiile în plan internațional, pentru un interval de timp de 20-50 de ani, sugerează o creștere a influenței politice și economice a marilor jucători din zona emergentă: China, India, Brazilia și, într-o măsură tot mai

semnificativă, a Rusiei. Efectele acestei influențe au început să fie tot mai vizibile atât în plan economic, politic, cât și în plan militar. Competiția pentru controlul resurselor vitale ale planetei și pentru gestionarea economiei mondiale va fi purtată, cu certitudine, și cu ajutorul forțelor armate. Ori Europei exact acest lucru îi lipsește: un instrument de forță care să-i permită să dispună, conform propriilor interese, de avantajele economice, tehnologice și științifice pe care și le-a creat.

Problema majoră care se va pune în situația creării unei ACE ar fi renunțarea la o parte esențială a suveranității - și anume, la puterea militară proprie, sau, cel puțin, la o parte a acesteia - și dreptul de a dispune unilateral de aceasta. Pe de altă parte, ACE va putea astfel să preia rolul armatelor naționale în generarea forțelor la dispoziția NATO, sau să execute misiuni la dispoziția UE. Conducerea colectivă a UE va permite totodată ca ACE să nu fie antrenată în aventuri militare cu consecințe dezastruoase pentru Uniune.

Chiar dacă în momentul de față riscurile și amenințările la adresa securității europene nu par a crea emoția necesară inițierii unui demers privind înființarea unei ACE, previzionăm că evoluțiile economice și în planul securității, pe termen mediu și lung, vor obliga decidenții europeni să adopte o astfel de măsură.

Obiectivul principal al acestei cercetări este analizarea faptului că înființarea unei ACE poate contribui sau nu, la formarea unei identități europene și la consolidarea unității UE. Din punctul nostru de vedere, cea mai facilă modalitate de a constata direcțiile în care se poate forma o identitate europeană, care să fie susținută de înființarea unei ACE, se poate realiza prin analiza noilor provocări la adresa securității europene și pe previzionarea priorităților construcției europene, în funcție de conștientizarea acestor amenințări. Pe de altă parte, este important de urmărit în ce mod crearea unei instituții puternice, cum ar fi ACE, cu impact semnificativ asupra tuturor claselor și categoriilor sociale de cetățeni europeni poate conduce la consolidarea unității UE, și, chiar mai mult, la transformarea acesteia într-o federație/confederație de state.

Lucrarea nu-și propune să construiască un demers științific plin de argumente pro înființarea unei ACE. Ne-am propus însă să analizăm date și informații care să poată permite specialistului în relații internaționale și studii europene să înțeleagă că, înființarea unei ACE este necesară, sau, din contră, să considere că acest demers este unul utopic și irelevant pentru construcția europeană. E de subliniat faptul că tema de cercetare este

luată în dezbatere într-o perioadă marcată, în Europa, de profunde transformări politice, economice, și mai ales în planul securității.

Trebuie să menționăm faptul că modalitatea în care propunem înființarea unei ACE este total nouă, modelul nefiind dezbătut în spațiul public: o Armată Comună Europeană formată din cetățeni europeni (principiul național nefiind inclus în procesul de recrutare). Nu ne-am propus să creionăm doar un cadru teoretic care să inspire sau nu cercetătorul, ci și un demers practic (prin includerea unui capitol care să conțină elemente practice pentru realizarea etapizată a unui astfel de demers).

Lucrarea de față folosește ca metodă principală de cercetare studiul asupra bibliografiei de specialitate, în special asupra documentelor utilizate de instituțiile UE, și ale unor institute de cercetare. S-a preferat utilizarea unei metode deductive, prin utilizarea diverselor teorii ale integrării europene, combinate cu o abordare bazată pe realitate. Ca urmare, lucrarea se bazează pe folosirea unor analize empirice asupra elementelor care determină acțiunile concrete ale decidenților politici europeni pentru adoptarea unor decizii în direcția construcției europene, cu precădere în zona Politicii Externe și de Securitate Comune și a Politicii de Securitate și Apărare Comune. Folosirea și a metodei inductive vine să demonstreze că înțelegerea este obiectivul oricărui demers inductiv, care pornește de la cazul individual și merge spre generalizare. Studiul comparativ s-a concentrat pe evidențierea similitudinilor și/sau diferențelor dintre UE și alte entități politice/statale și de securitate/organizații care pot fi folosite ca model. Analiza documentelor și discursurilor oficiale ale actorilor implicați (lideri politici europeni, etc) a fost folosită pentru formularea unor idei cu efecte asupra problemei de cercetare.

Deși studiul este unul orientat exclusiv empiric, cercetarea a încercat să îmbine cunoștințe specifice relațiilor internaționale (ca disciplină clar conturată în zona academică) precum și din zona științei militare, a istoriei, a geografiei (cu precădere, politice și sociale) a economiei și a studiilor de securitate. Din perspectivă calitativă s-a preferat alegerea unor surse care să ofere acuratețe și credibilitate informației folosite.

Pentru a putea racorda demersul științific cu evoluțiile prezente și viitoare s-a folosit o monitorizare atentă a surselor mass media, cu precădere a celor a căror notorietate este incontestabilă. De asemenea, fluxul zilnic de buletine informative și

comunicate oferite pe adresa de mail personală a autorului de către Parlamentul European, Serviciul European de Acțiune Externă, Președinția Consiliului European, și alte instituții europene, a adus acel plus de obiectivitate și, considerăm noi, rigurozitate, necesar analizelor întreprinse.

Obiectivul principal al acestei cercetări s-a centrat pe demonstrarea faptului că înființarea unei Armate Comune Europene, formată din cetățeni europeni, poate contribui atât la crearea și consolidarea unei identități europene, cât și la consolidarea unității UE. Elementul de noutate pe care autorul a încercat să-l evidențieze este dat de faptul că la baza acestei construcții instituționale ar trebui să stea principiul recrutării personalului ACE din rândul cetățenilor europeni, înțelegând prin aceasta că nu va exista un principiu al recrutării naționale, decât dacă anumite realități sociale și politice ar impune-o. Aceasta fiind, în opinia noastră, de altfel, cheia formării unei identități europene.

În primul capitol, *Securitate, unitate și identitate europeană: aspecte teoretice și istorice*, am prezentat unele aspectele teoretice legate de problematica securității europene în contextul integrării europene. Am adus în dezbatere principalele abordări teoretice ale problematicii securității cu relevanță pentru integrarea europeană, precum și principalele paradigme teoretice ale construcției europene. În subcapitolul al treilea, referitor la *Identitate armată – identitate europeană. O abordare constructivistă*, am încercat să prezentăm modul în care o instituție ca Armata Comună Europeană poate contribui la formarea unei identități europene. Am ales abordarea constructivistă plecând de la considerentul că identitatea europeană are la bază practicile culturale și sociale împărtășite de europeni, iar constructivismul poate oferi cel mai potrivit cadru analitic. În subcapitolul patru, *Unitatea europeană: proiecte și debateri*, s-a încercat o prezentare succintă a principalelor momente care au adus în dezbaterea europeană, de-a lungul istoriei, problematica unității europene. În subcapitolele cinci și șase ne-am axat pe o prezentare a evoluției istorice a cooperării în domeniul securității și apărării în Europa și pe analiza critică a etapelor integrării politicilor de securitate și apărare europene și de înființare a unor structuri militare europene comune.

În capitolul al doilea, referitor la *Arhitectura de securitate europeană la începutul secolului XXI*, s-a încercat o prezentare analitică și critică asupra cadrului legislativ și instituțional care guvernează problematica securității europene. E adevărat, studiul nostru

s-a centrat pe analiza din perspectiva securității militare și politice, spațiul nepermițând să abordăm și aspecte care țin de celelalte dimensiuni ale securității: societale, economice și de mediu. Studiul se centrează pe analizarea celor două documente esențiale care, în opinia noastră, sunt documentele de bază care stabilesc obiectivele, misiunea, valorile și calea spre care UE trebuie să se îndrepte pentru a-și asigura securitatea: Tratatul de la Lisabona și Strategia Europeană de Securitate.

Al treilea capitol al lucrării s-a concentrat pe analizarea modului în care subiectul Armată Comună Europeană poate parcurge drumul de la dezbatere utopică la realitate, sub stimulentele unor realități geopolitice, geostrategice, cât și a riscurilor și amenințărilor la adresa securității UE. S-a încercat chiar și o prognoză asupra eventualelor evoluții ale mediului de securitate internațional. Pentru acest demers a trebuit să identificăm următoarele: există interese geopolitice ale Uniunii și care sunt acestea, altele decât cele derivate din interesele principalelor state europene. Analiza asupra principalelor documente cu relevanță pentru PESC/PSAC evidențiază existența acestor interese. Am încercat să demonstrăm importanța unei abordări complete privind riscurile de securitate militară, făcând o analiză geostrategică asupra spațiului est-european în contextul ocupării militare a Crimeei de către Federația Rusă și a acțiunii acesteia în spațiul ucrainean. În subcapitolul legat de dezbaterile din jurul necesității înființării unei armate europene am încercat să prezentăm punctele de vedere ale liderilor politici europeni legate de acest subiect. Subcapitolul evidențiază faptul că subiectul este deja prezent în dezbaterile publice, fiind lansat de către liderii europeni, ca urmare a unor evaluări de securitate.

Necesitatea includerii unui capitol referitor la *Modele de armate pentru argumentarea înființării unei ACE* a derivat din faptul că apreciem că orice demers științific trebuie dezbătut atât cu argumente teoretice, cât și cu argumente de natură istorică. Existența în istoria omenirii a unor armate care pot oferi un model pentru o ACE ne-a dat posibilitatea ca, prin prezentarea acestora, să găsim argumente suplimentare în susținerea demersului nostru științific.

Capitolul al șaselea - *Armata Comună Europeană – modelare* - se vrea a fi un studiu de caz care să ofere instrumente suplimentare pentru un exercițiu intelectual pe care-l dorim transpus în practică: înființarea și structurarea unei ACE. Am ales

modelarea, deoarece această metodă se constituie într-un demers metodologic al cunoașterii umane, care înglobează activitatea teoretică și practică. Folosind modelarea am încercat să proiectăm atât mecanismul de înființare al ACE, subsistemele acesteia, structurile - cât și mecanismele de susținere: resurse, buget, doctrină etc. În modelarea analitică am plecat de la întrebările: din ce se constituie ACE? care sunt elementele care ar trebui să alcătuiască instituția și care trebuie să răspundă obiectivelor? Pe de altă parte, în modelarea sistemică a trebuit răspuns la întrebările: care este obiectivul acestei instituții? care este viziunea instituției? care sunt misiunile acestei instituții?

În opinia noastră, ACE este un sistem deschis, dinamic, într-un mediu în schimbare. Schimbările din mediul politic internațional, cât și din cel economic, tehnic și social îl influențează. De aceea, controlul și inovația sunt elemente fundamentale pentru buna funcționare a unui astfel de sistem. Etapele înființării unei ACE, stabilite prin metoda modelării ar fi: lansarea politică a inițiativei – dezbateri publice; adoptarea și ratificarea deciziei de înființare; crearea cadrului legislativ de funcționare; stabilirea mecanismelor de control democratic; înființarea structurilor ACE; recrutarea și formarea personalului; operaționalizarea ACE.

Dacă am încerca să facem o prezentare temporală, am putea estima că ar fi nevoie de 2-4 ani de la debutul procesului până la intrarea în stare de funcționare completă a instituției. Metoda a permis stabilirea, relativă, a efectivelor și bugetului, cu siguranță cele mai importante elemente pentru structurarea unei astfel de instituții.

Am apreciat că UE ar avea nevoie de maxim 600.000 de militari bine antrenați și înzestrați ca armată de operații (în misiuni, baze permanente, recuperare) cu un buget total de 171 miliarde de dolari.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. SURSE PRIMARE

A. Documente oficiale

- *Treaty Constituting the European Defense Community*, United States Government Printing Office, Washington, 1952, <http://aei.pitt.edu/5201/1/5201.pdf>, accesat la 6 august 2015
- *Paris Agreements 1954*, Protocol Modifying and Completing the Brussels Treaty, <http://www.weu.int/> Selection of texts concerning institutional matters of the Community from 1950 to 1982. Luxembourg:European Parliament - Committee on Institutional Affairs, 1982. 561, http://www.cvce.eu/en/obj/draft_treaty_fouchet_plan_i_2_november_1961-en-485fa02e-f21e-4e4d-9665-92f0820a0c22.html accesat la 6 august 2015
- *Proiectul de Raport referitor la structurile militare ale UE: situația actuală și perspective viitoare* (2012/2319(INI)), Comisia pentru afaceri externe Selection of texts concerning institutional matters of the Community from 1950 to 1982. Luxembourg: European Parliament - Committee on Institutional Affairs, 1982.
- *Plans for the EDC*, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), www.cvce.eu, 10/09/2012, p.2 http://www.cvce.eu/obj/plans_for_the_edc-en-d4532186-fdc4-4226-a94a-9510928e1070.html, accesat la 6 august 2015
- *Petersberg Declaration*, Western European Union, Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>
- *Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht)*, Jurnalul Oficial al UE, JO C 191 din 29.7.1992
- *Declaration of the Heads of State and Government*, Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm>, accesat 12 noiembrie 2014
- *Tratatul de la Amsterdam*, Jurnalul Oficial al UE, JO C 340 din 10.11.1997
- *Joint Declaration Issued at the British-French Summit*, Saint-Malo, France, 3-4 december 1998, EU Institute for Security Studies (ISS-EU), <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>, accesat la 12 noiembrie 2014.
- *Tratatul de la Nisa*, Jurnalul Oficial al UE, JO C 80 din 10.3.2001
- *Strategia Europeană de Securitate, O Europă sigură într-o lume mai bună*, Bruxelles 12 decembrie, 2003.
- *Tratatul de la Lisabona*, Jurnalul Oficial al UE, JO C 306 din 17.12.2007
- *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate - Asigurarea securității într-o lume în schimbare* - Bruxelles, 11 decembrie 2008, S407/08
- *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană*, Jurnalul Oficial al Uniunii europene, C 83/27, 30.3.2010
- *Decizia 2011/871/PESC a Consiliului din 19 decembrie 2011 de instituire a unui mecanism de gestionare a finanțării costurilor comune ale operațiilor Uniunii Europene care au implicații militare sau de apărare (ATHENA)*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 343/35, 23.12.2011

- *Concluziile Consiliului European din 19-20 decembrie 2013*, Consiliul European, Bruxelles, 20.12.2013, EUCO 217/13, CO EUR 15 CONCL 8, EUCO 217/13
- *Rezoluția Parlamentului European din 21 mai 2015*, (2014/2220(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0213+0+DOC+XML+V0//RO> accesat la 1 august 2015
- *Concluziile Consiliului European, 25-26 iunie 2015*, Consiliul European, EUCO 22/15, CO EUR 8 CONCL 3, Bruxelles, 26 iunie 2015
- *Code of Conduct on Pooling & Sharing*, European Defence Agency, site oficial, <https://www.eda.europa.eu/docs/news/code-of-conduct.pdf>, accesat la 15 septembrie 2015

B. Presă: EUObserver, Spiegel Online International, europolitics.info, Deutsche Welle, Die Welt, EurActiv, The Wall Street Journal, The Guardian, The Telegraph, NBC NEWS, BBC, VoxEurope

II. VOLUME

- BĂRBULESCU, Iordan, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Polirom, Iași, 2008.
- BROWN, Chris, *Understanding International Relations*, 3rd Edition, Palgrave Macmillan, 2005.
- BRZEZINSKI, Zbigniew, *Triada Geostrategică- conviețuirea cu China, Europa, Rusia*, Editura Historia, București, 2006.
- BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah*, Editura Univers, București, 2000
- BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, De WILDE, Jaap, *Securitatea: Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
- DOBRESCU, Paul, *Geopolitica*, Editura comunicare.ro, București, 2003.
- DUKE, Simon, *The Elusive Quest for European Security: From EDC to CFSP*, Palgrave MacMillan, Oxford, 2000.
- DUNA, Dacian, *Politica securității europene la începutul secolului XXI. Uniunea Europeană și noua geopolitică a Estului*, Teza de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2007.
- EVANS, Rhonda A *A History of the Service of Ethnic Minorities in the U.S. Armed Forces*, Center for the Study of Sexual Minorities in the Military University of California at Santa Barbara, June 26, 2003.
- FRUNZETI, Teodor și ZODIAN, Vladimir (coord.), *Lumea 2013. Enciclopedie politică și militară*, Editura RAO, București, 2013.
- HAGUE, Rod and HARROP, Martin, *Comparative Government and Politics*, Palgrave MacMillan, UK, 2007.
- GARRETT, Geoffrey and TSEBELIS, George, "An Institutional Critique of Intergovernmentalism", în *International Organization*, Vol. 50, No. 2. (Spring, 1996)
- HALL, Peter A. and TAYLOR, R.C.R, "Political Science and the Three New Institutionalisms" *Political Studies*, 1996.
- HUGO, Victor, *My Revenge is Fraternity!*, *Opening Address to the Peace Congress* (Paris, August 21, 1849), Ellopos, The European Prospects, <http://www.ellopos.net/politics/hugo-addresses-europe.asp>, accesat 3 august 2015
- KAPLAN, Robert D. *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House, New York, 2012.

- KOŁODZIEJ, Edward. A., *Security and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- KOSŁOWSKI, Rey, *A Constructivist to understanding the European Union as a Federal Polity*, Journal of European Public Policy, 1999.
- IVAN, Adrian-Liviu, *Perspective teoretice ale construcției europene*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003.
- IVAN, Adrian-Liviu, *Uniunea Europeană: proiecte, guvernare și dezvoltări instituționale*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007.
- IVAN, Adrian-Liviu, *Statele Unite ale Europei. Uniunea Europeană între interguvernamentalism și supranaționalism*, Colecția Studii Europene, Ediția II, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2014.
- LAZARRAGA, Francisco Aldecoa and LLORENTE, Mercedes Guinea, *Europa Viitorului – Tratatul de la Lisabona*, Colecția Collegium, Editura Polirom, București, 2011.
- McANULLA, Stuart, *Structure and Agency*, în David Marsh, Gerry Stoker (ed.), *Theory and Methods in Political Science*, Palgrave, Houndsmill, New York,
- McCORMICK, John, *Understanding the European Union: A Concise Introduction*, Palgrave MacMillan, UK, 2008.
- MATEI, Ani, *Suport de curs: Analiza sistemelor administrației publice*, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Facultatea de Administrație Publică, academia.edu, http://www.academia.edu/7388632/Suport_de_curs_analiza_sistemelor_administratiei_publice
- MILLETT, Allan and MASŁOWSKI, Peter, *For the Common Defense: A Military History of the United States of America*. The Free Press, New York, 1984.
- MILLET, Allan R. *The American Political System and Civilian Control of the Military. A historical Perspective*. Mershon Center, 1979.
- MOISE, Leonida, *Introducere în Teoria Relațiilor Internaționale*, Editura Paideia, București, 2008.
- MORGENTHAU, Hans J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007
- O'NEILL, Michael (ed.), *The Politics of European Integration* London, Routledge, 1996.
- PELKMANS J., *Integrare Europeană. Metode și analiza economică*”, Ediția a doua, IER, Bucuresti, 2003.
- POLLACK, Mark A. *The New Institutionalisms and European Integration* în Wiener&Diez (eds.) *European Integration Theory*, 2nd ed., Oxford: Hampshire, 2009.
- POPA, Vasile, DOLGHIN, Nicolae, *NATO și UE. Determinări și finalități* , Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- PRYCE, Roy, *Relaunching the European Community*, in *Government and Opposition*, Volume 19, Issue 4, October 1984.
- PUȘCAȘ, Vasile, *Identitate europeană – ce este important pentru Europa?*, în *România și Uniunea Europeană post-Tratatul de la Lisabona*, coord Vasile Pușcaș și Marcela Sălăgean, Eikon, Cluj-Napoca, 2010.
- ROSAMOND, Ben, *Theories of European Integration*, London, Palgrave Macmillan press LTD, 2000.

- VESE, Vasile, IVAN, Liviu-Adrian, *Istoria Integrării Europene*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
- WEN, Shuangge, *Shareholder Primacy and Corporate Governance Legal Aspects, Practices and Future Directions*, Hoboken: Taylor and Francis, 2013
- WENDT, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- WIENER, Antje and DIEZ, Thomas, *European Integration Theory*, Oxford University Press, USA, 2009.
- ZIMMER, Oliver, *Alpine Landscape and the Reconstruction of the Swiss Nation. Comparative Studies in Society and History*, in *Natures Past: The Environment and Human History* edited by Paolo Squatriti, The University of Michigan Press, 2007.

III. STUDII ȘI ARTICOLE

A. Studii de specialitate

- *A New Deal for European Defence - Toward a more competitive and efficient defence and security sector*, European Commission, July 2013, COM (2013) 542 final, http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/defence-industrial-policy/index_en.htm.
- *Defense Strategic Guidance, Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, US Department of Defense, January 5, 2012, pg 2. Accesat la 31 iulie 2015, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.
- *European Union Battlegroup Manual*, Finabel Study Nr A.25.R-T.37.R, Guidance for operational preparation and tactical use, FIN/SEC/27915 dated 27 Mar 2014
- *Future Trends from the Capability Development Plan*, European Defence Agency, Javier Solana, Head of the European Defence Agency, Brussels, 8 July 2008
- *Maintaining defence capabilities : European share*, SAC/CEPI Policy Brief, February 2013.
- *Military Spending in Europe in the Wake of the Ukraine Crisis*, Stockholm International Peace Research Institute, 13 april, 2015, p.9, <http://www.sipri.org/media/website-photos/milex-media-backgrounder-2015> accesa la 9 mai 2015.
- *More Union in European Defence*, Chair Javier Solana, Adviser Jaap de Hoop Scheffer, Report of a CEPS Task Force, Centre for European Policy Studies (CEPS) Brussels, february 2015, p.6, <http://www.ceps.eu/system/files/TFonEuropeanDefence.pdf>
- *Multiethnic Armed Forces, Backgrounder Security Sector Governance and Reform*, DCAF, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, March, 2006.
- *Politica Europeană de Securitate și Apărare*, Departamentul pentru Politica de Apărare și Planificare, Ministerul Apărării Naționale, site oficial, p.8, http://www.mapn.ro/diepa/politicaaparare/Brosura_PESA.pdf, accesat 3 mai 2015.
- *Pluralism, Expansionism, and Democracy. A History of the U.S. Military*, Random History, <http://www.randomhistory.com/1-50/020military.html>, accesat la 2.03.2015.
- *Report for Selected Countries and Subjects*. World Economic Outlook Database, April 2013. International Monetary Fund.

- *Study: State of play of the implementation of EDA's pooling and sharing initiatives and its impact on the European defence industry* (Christian MÖLLING), Directorate -General for External Policies Policy Department, AFET-SEDE, European Parliament, June 2015 -PE 534.988

- *The Military Balance*, The International Institute for Strategic Studies, London, 05 February 2014.

B. Articole

- ADOMANIS, Mark, *Since 2000 Russia's Defense Spending Has Almost Tripled (But It Still Isn't A Threat To The West)*, Forbes, 8 ian 2013, <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2013/08/01/since-2000-russias-defense-spending-has-almost-tripled-but-it-still-isnt-a-threat-to-the-west/>.

- ATANASIU, Mirela, *Implicațiile participării României la dezvoltarea capacităților în cadrul multinațional organizat de NATO și UE prin inițiativele „Smart Defence” și „Pooling and Sharing” asupra revizuirii Strategiei de Transformare a Armatei Românie*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014

- BALLESTER, Blanca, *Cost of Non-Europe Report*, European Common Security and Defence Policy, CoNE 4/2013, European Added Value Unit, European Parliamentary Research Service, European Parliament, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/494466/IPOL-JOIN_ET%282013%29494466_EN.pdf. accesat la 6 august 2015

- BALZLI, Beat, *Juncker will EU Arme*, Welt am Sonntag, Die Welt, 08.03.2015, <http://www.welt.de/print/wams/article138170362/Juncker-will-EU-Arme.html>

- BARCIKOWSKA, Anna, *EU Battlegroups – Ready to Go?*, Brief Issue, European Union Institute for Security Studies, November 2013

- BREITENBACH, Dagmar, Interview with Claudia Major, EU army a 'wonderful idea' but a long-term project, German security expert says, Deutsche Welle, 09.03.2015, <http://www.dw.de/eu-army-a-wonderful-idea-but-a-long-term-project-german-security-expert-says/a-18303793>.

- BRIAND, Aristide, *Memorandum sur l'Organization D'un Regime D'Union federale Europe*, (*Memorandum on the Organization of a System of Federal European Union*), World Digital Library, <http://dl.wdl.org/11583/service/11583.pdf>, accesat la 3 august 2015

- CAMERON, David, *EU should not have an army*, EurActiv, 19 dec 2013, <http://www.euractiv.com/video/cameron-eu-should-not-have-army-307387>.

- COUDENHOVE-KALERGI, Eijiro Richard Nikolaus *"Pan-Europa - a proposal"* on 15 November 1922 in the "Vossische Zeitung", Berlin, http://www.paneuropa.org/gb_int/geschichte.html, accesat 3 august 2015

- ECKARDT, Andy *European Union Army Plan Aims to Protect Continent from Russia, ISIS*, NBC News, March 15th 2015, <http://www.nbcnews.com/news/world/could-joint-european-army-protect-nato-russia-isis-n322841>.

- FRIEDMAN, George, *The State of the World: Assessing China's Strategy*, Stratfor Global Intelligence, March 6 2012, URL=<http://www.stratfor.com/weekly/state-world-assessing-chinas-strategy>.

- FRUNZETI, Teodor; OPRESCU, Sebastian, *Epoca Marilor Puteri, în Lumea 2013. Enciclopedie politică și militară*, Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian (coord.), Editura RAO, București, 2013, p.13-38.

• GABOR, Gabriel, *Paradigme și abordări ale securității internaționale*, în Conferința științifică internațională Strategii XXI cu tema: Complexitatea și dinamismul mediului de securitate 22-23 noiembrie 2012, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București Vol. 1. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/conferinta_2012_vol_1.pdf accesat 12 martie 2015.

• HASSELBACH, Christoph and ALEXANDRU, Ioachim, *Ce viitor au unitățile de luptă ale UE?*, Deutsche Welle, 31.05.2013.

• Hamelink, Ron, *The Battlegroups Concept: Giving the EU a concrete “military” face*, Defence and Security, European Consilium, ofical site, <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroup1DefenseandSecurity.pdf>

• MAHONY, Honor, *EU commission chief makes case for European army*, EUObserver, Brussels, 9 mart 2015, <https://euobserver.com/political/127914>.

• MOGHERINI, Federica, *A vision for the EU's new foreign policy strategy*, European Council on Foreign Relations, Commentary Mark Leonard, 24 April, 2015, http://www.ecfr.eu/article/commentary_a_vision_for_the_eus_new_foreign_policy_strategy3006.

• MOGHERINI, Federica, *Global Strategy to steer EU external action in an increasingly connected, contested and complex world*, European Union of External Action, 30/06/2015, http://eeas.europa.eu/top_stories/2015/150627_eu_global_strategy_en.htm, accesat la 2 august 2015.

• MOGHERINI, Federica, *The European Union in a changing global environment - A more connected, contested and complex world*, Serviciul European de Acțiune Externă, p.2-3, http://eeas.europa.eu/docs/strategic_review/eu-strategic-review_strategic_review_en.pdf

• PRODI, Romano *The New Europe in the Transatlantic Partnership*, Florence, European University Institute, 9 may 2001no, speech by Prodi

• ROBINSON, Duncan, James Shotter, *Jean-Claude Juncker calls for creation of EU army*, Financial Times, March 8, 2015, <http://www.ft.com/cms/s/0/1141286a-c588-11e4-bd6b-00144feab7de.html#axzz3U4A77N91>.

• SCHMITT, Burkard *European Capabilities Action Plan (ECAP)*, Institute for Security Studies, European Union, p.2, <http://bdi.mfa.government.bg/info/Module%2002%20-%20Diplomacia%20na%20ES/dopalnitelna%20literatura/ECAP%20process.pdf>, accesat la 2 mai 2015.

• SOESANTO, Stefan *Europe needs less soldiers – but more European ones*, NATO Review magazine, Bruxelles, 2015, <http://www.nato.int/DOCU/review/2015/Also-in-2015/europe-defense-budget-military-soldiers/EN/index.htm>

• SOLANA, Javier *A European Security and Defence Identity within NATO*", Remarks by NATO Secretary General, WEU Colloquy, Madrid, 4 May 1998 , <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s980504a.htm>.

• SOLANA, Javier, and BLOCKMANS, Steven, *Europe Needs More Union to Defend Itself*, The Wall Street Journal, March 10, 2015, <http://www.wsj.com/articles/javier-solana-and-steven-blockmans-europe-needs-more-union-to-defend-itself-1426016839>.

- SOLANA, Javier, *Summary of interventions by Javier Solana*, EU high Representative for the Common Foreign and Security Policy, Capabilities Improvement Conference Ministers of Defence Meeting - General Affairs Council Brussels, 19 November 2001, S 0178/01, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Capabilities%20Improvement%20Conference%202001-%20HR%20SOLANA.pdf>
- SPARROW, Andrew, *Jean-Claude Juncker calls for EU army*, The Guardian, Sunday 8 March 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-for-eu-army-european-commission-military>.
- VERSHBOW, Alexander, *A New Strategic Reality in Europe*, speech by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow to the 21st International Conference on Euro-Atlantic Security, Krakow, Poland, April the 4th, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_108889.htm?selectedLocale=en, accesat la 10 mai 2015
- VĂDUVA, Gheorghe “*Coridorul strategic energetic în geopolitica și geostrategia spațiului Euro-Asiatic*”, Institutul de Studii strategice "Dimitrie Cantemir", București, 2013, <http://www.iss.ucdc.ro/studii-pdf/Marea%20Neagr%E3%20Coridorul%20energetic%20euroasiatic.pdf>, accesat la 2 decembrie 2014.
- WEINROD, W. Bruce, *Pooling and sharing: The effort to enhance allied defense capabilities*, American Enterprise Institute, August 11, 2014, <https://www.aei.org/publication/pooling-and-sharing-the-effort-to-enhance-allied-defense-capabilities/>, accesat la 15 septembrie 2015.
- WOLF, Katarina, *Defence Spending 2014: the EU picture*, European Institute for Security Studies, Paris, nr 25, aprilie, 2015

IV. SURSE ELECTRONICE

A. Pagini internet

<http://eeas.europa.eu> - Serviciul European de Acțiune Externă
www.europarl.europa.eu – Parlamentul European
www.nato.int – North Atlantic Treaty Organization
www.weu.int – Uniunea Europei Occidentale
eur-lex.europa.eu – site oficial cu legislația UE
www.consilium.europa.eu – Consiliul European
ec.europa.eu – Comisia Europeană
www.eda.europa.eu – Agenția Europeană de Apărare
<http://www.eurocorps.org> - EUROCORPS
<http://www.euromarfor.org> - EUMARFOR
<http://www.euroairgroup.org> - EUROPEAN AIR GROUP
www.eurogendfor.org – EUROGENDFOR
www.imf.org - Fondul Monetar Internațional
www.cia.gov - Central Intelligence Agency
www.sipri.org - Stockholm International Peace Research Institut
www.conference-board.org - The Conference Board, Inc, Global Economic Outlook
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> – EUROSTAT

www.un.org – ONU
www.osce.org – OSCE
www.dmdc.osd.mil - Defense Manpower Data Center
www.defense.gov – Departamentul Apărării SUA
www.whitehouse.gov – Peședinția SUA

B. Baze de date:

American Corner, Cluj-Napoca
Center for European Policy Study - <http://www.ceps.eu>
Center Virtuel de la Connnaissance sur l'Europe – www.cvce.eu
Center for a new American Security – www.cnas.org
Centrul de Studii Strategice de Aparare și Securitate/UNAP – cssas.unap.ro
Europe Direct, Cluj-Napoca
European Geostrategy/The Academis Asociation for contemporary European Studies
Global Security - www.glogalsecurity.org,
The Heritage Foundation - Leadership for America: <http://www.heritage.org>
Henry L. Stimson Center - <http://www.stimson.org>
International Institute for Strategic Studies – www.iiss.org
International Crisis Group - www.crisisgroup.org
J-stor
RAND Corporation – www.rand.org
Royal United Services Institute (RUSI) – www.rusi.org
Stratfor Global Intelligence - www.stratfor.com

C. Poștă electronică: - corespondență

Serviciul European de Acțiune Exterenă – zilnic comunicate ale ÎR, comunicate de presă, documente: EEAS-PRESS@eeas.europa.eu
Consiliul European – zilnic: comunicate ale Președintelui Consiliului European, comunicate de presă, documente: subscriptions@dsms.consilium.europa.eu
Parlamentul European, Comisia pentru Afaceri Externe, Subcomisia pentru Securitate și Apărare, zilnic - europarl_ro@subscribe.europarl.europa.eu
European Organisation of Military Associations (EUROMIL), informări - euromil@euromil.org
Bucharest US Embassy, periodic - Focus on Foreign Policy & International Security Issues - stoianl@state.gov